

BACOVIA ȘI ARGHEZI

Deși între cei doi poeți a fost semnalată de mult existența unor afinități, totuși despre relația Bacovia—Arghezi nu s-au emis până acum decît aserțiuni enunțative, sporadice, fără tentația argumentării, poate și pentru faptul că, în cazul lor, deosebirile de artă poetică și de viziune sint, aparent, atât de flagrante, încît ipoteza unei paralele tematice sau stilistice pare condamnată apriori. O lectură mai atentă evidențiază, însă, numeroase similitudini între sursele care i-au înrîurit pe cei doi poeți, între influențele ulterioare care i-au marcat și chiar în planul tematic al creației lor, al concepțiilor despre poezie și al expresiei artistice, propriuzise — deși, în acest din urmă caz, lucrurile sînt mai complicate — așa încît considerăm că o atare abordare comparativă ar trebui să constituie obiectul unei cercetări distincte. Deocamdată, nu ne propunem decît să relevăm unele puncte de contact ale cadrului biografic la Bacovia și Arghezi, să semnalăm raporturile dintre ei pe parcursul primului deceniu de după Eliberare, precum și analogiile existente între etapele receptivității creației lor, și — fără a încerca să formulăm comparații de valoare — să confruntăm în paralelă momentele exclusiv convergente ale destinului postbelic al celor doi mari poeți de după Eminescu.

În momentul crucial pe care-l marchează data de 23 August 1944, atît Bacovia cît și Arghezi, grație unor formule lirice dintre cele mai originale, își aveau deja precizate locurile de frunte în tabloul literaturii naționale. Valoarea de excepție a liricii lor fusese confirmată de cele mai autorizate voci ale criticii, începînd cu E. Lovinescu și sfîrșind cu T. Vianu. Premiul național de poezie, atribuit încă în 1934 lui Arghezi și Bacovia, contribuise și el la consolidarea poziției privilegiate a celor doi poeți în constelația strălucită a liricii românești interbelice. Dar, deși omologați unanim de comentatorii literari ai vremii ca fiind „cei mai mari poeți români în viață”, Bacovia și Arghezi erau cunoscuți și apreciați exclusiv în mediile intelectuale elevate. În acest sens, ultima lor apariție antebelică în contextul unei aceleiași manifestări culturale, și anume oferirea de autografe în incinta librăriei Alcalay, la 25 mai 1935, probează peremptoriu faptul că succesul lor „de critică” nu devenise încă echivalent cu un succes „de public” (cf. Agatha Grigorescu-Bacovia: *Bacovia. Viața poetului*, Editura pentru literatură, 1962, p. 270). De aici încolo „marea lor trecere” înregistrează două ultime etape distincte faptic, dar identice cronologic, fiecare avînd durată unui deceniu. Așa încît, dacă intervalul 1935—1945 reprezintă una dintre perioadele cele mai nesemnificative și irelevante pentru relația Bacovia—Arghezi, deceniul 1946—1956 se caracterizează, dimpotrivă, prin abundența elementelor tinînd de paralelismul biografic și de similitudinea receptivității creației celor doi mari artiști. Astfel, anii 1946—1947 constituie, pentru ei, un intermezzo deosebit de fast, ambii fiind atunci sărbătorii și premiați, așa cum nu se va proceda, de exemplu, cu nici unul dintre marii lirici interbelici în viață, nici chiar cu ceilalți doi corifei ai poeziei române din acest veac — Blaga și Barbu. Dar nici sărbătorirea și nici premiarea lui Arghezi și Bacovia nu au fost gesturi fortuite. În atmosfera de mare eferveșcență politică din perioada 1945—1947, atragerea marilor intelectuali, a marilor scriitori, devenise un obiectiv important al celor două categorii de forțe în confruntare. În acest climat fierbinte, sărbătorirea și premiarea celor doi poeți avea să se înscrie și ea în spiritul platformei politice a guvernului democrat-popular, în care crearea condițiilor propice desfășurării activității marilor intelectuali ocupa un loc important. Numai privind lucrurile din acest unghi putem înțelege astăzi de ce, între 1945—1947, Bacovia și Arghezi sînt cultivați cu asiduitate, fiind, rînd pe rînd, publicați, editați, reeditați, stipendiați, sărbătorii și premiați, seria evenimentelor benefice fiind menită parcă să compenseze apriori ignorarea vexatorie din intervalul ulterior. Căci, în comparație cu perioada circumscrisă primilor trei ani de după război, una dintre cele mai faste — așa cum spuneam — pentru Bacovia și Arghezi, etapa care urmează reprezintă pentru cei doi scriitori un revers al medaliei. Împlinirilor din prospera perioadă precedentă le corespund acum, cu o frecvență sporită parcă, tot pe atîtea întîmplări malefice. Neșansa urmărește ca o erinie pe foștii laureați naționali ai Poeziei. Se știe încă puțin despre ceea ce li s-a întîmplat poezilor de care ne ocupăm aici în anii 1948—1955, frecvență fiind, de pildă, eroarea de a se reduce «cazul Arghezi» la articolul *Poezia putrefacției sau putrefacția poeziei (Răsfoind volumele lui T. Arghezi)*, publicat în numerele din 5, 7, 8, 10 ianuarie 1948 ale *Scînteii* de către redactorul ei responsabil, Sorin Toma. O breșă în această viziune a făcut Ion Cristoiu într-un remarcabil serial din *Amfiteatru* (nr. 2—7, 1979), încît rîndurile care urmează nu-și propun să reia «cazul Arghezi» ci, utilizîndu-l drept etalon, să contureze — nu fără a specula unele amănunte — traseul paralel al destinului postbelic bacovian, care încetează a mai fi unul singular, de excepție, în sensul că ceea ce se întîmplă poetului după 23 August se încadrează într-un sistem de relații social-politice și culturale complexe, care trasează, mai mult sau mai puțin pregnant, traiectoriile biografice ale tuturor scriitorilor noștri de valoare. Studiul-pamflet al lui Sorin Toma, fiul poetului A. Toma, a avut semnificații mult mai largi în epocă, excluderea lui Arghezi din viața literară, în ianuarie 1948, marcînd declanșarea unei etape de suspiciune față de perioada literară interbelică. Că Arghezi a constituit, în anii la care ne referim, un exemplu și un simbol o confirmă și faptul că odată cu el sînt eliminați din literatură și din viața literară toți marii poeți interbelici — inclusiv Bacovia, firește — care nu vor fi reintegrați decît după reconsiderarea atitudinii față de autorul *Cîntării omului*. Numai așa se explică faptul că articolul care urma să marcheze începutul acțiunii de valorificare a operei lui Bacovia, articol despre care se știe încă din 1953 (!) că este scris de T. Vărgolici pentru revista *Tînărul scriitor* (cf. Agatha Grigorescu-Bacovia, *op. cit.*, p. 333) nu va putea să apară decît în septembrie 1955, la o distanță de patru luni de la reintegrarea lui Arghezi în circuitul cultural prin conferirea Ordinului Muncii clasa I, la 21 mai 1955.

Cronologia biografiei poetului Bacovia consemnează și faptul că între anii 1947—1949 bunii săi prieteni Eugen Jebeleanu și Cicerone Theodorescu nu-l mai putuseră vizita. Să fi fost oare atît de „prinși în iureșul activităților”, cum încearcă să-i scuze soția poetului? Se poate să fie și așa, deși astăzi știm că, în acei ani, intoleranța față de marii poeți interbelici și de opera lor era fără eșur. O vizită la Mărtișor, de exemplu, poate aduce sancționarea unui elev de la Școala de literatură „Mihai Eminescu”. Demostene Botez va dezvălui mai tîrziu și faptul că, în acea perioadă, directorul Școlii de literatură ar fi pedepsit pe elevii săi deoarece l-au citit pe Arghezi. (v. *Congresul Uniunii Scriitorilor din R.P.R.*, Buc., E.S.P.L.A., 1956, p. 250). Creația lui Bacovia avea și ea același regim și, dacă ar fi să o credem în totalitate pe autoarea trilogiei *Poezie sau destin* și să n-o suspectăm uneori de invenției retrospective, „rarele volume *Plumb* și *Opere* se citeau clandestin la Școala de literatură, după chiar mărturisirea lui Nicolae Labiș, ale cărui poezii vedeau influențe bacoviene”. Cînd Agatha Bacovia i-a spus acest lucru într-o zi la Casa scriitorilor, tînărul poet ar fi zîmbit, răspunzîndu-i confidențial: „L-am citit și-l citesc în taină la Școala de literatură, tovarășă Bacovia! Deși e trecut azi în umbră, miine va fi în mare lumină...”

Începutul lui 1948 îi aduce lui Bacovia și o știre cu consecințe grave în planul resurselor materiale: desființarea Societății Scriitorilor Români și, implicit, a Casei de pensii a scriitorilor, bugetul familiei fiind acum sinonim, pentru prima oară din 1932 încoace, cu salariul Agathei (Confratele din Dealul Mărtișorului nu stătea nici el mai bine în privința asta, lipsit fiind de orice sursă certă, de venituri și nevoit să-și întrețină familia exclusiv din valorificarea produselor excedentare ale micii sale ferme, vînzarea de cireșe în Piața Unirii nefiind deloc o legendă — v. Florea Firan, *Pe urmele lui Tudor Arghezi*, Buc., Ed. „Sport-Turism”, 1981, p. 146). Doi ani mai tîrziu, în 1950, Agatha Grigorescu-Bacovia este nevoită să solicite pensionarea, fiind depășită de multitudinea obligațiilor profesionale și extraprofesionale cărora nu le mai putea face față. „În familie, alte mari neajunsuri... Nu mi-a fost ușor să iau hotărîrea finală, dar nu se mai putea... Pensia era mică, dar ce importanță avea!” (Agatha Grigorescu-Bacovia, *Poezie sau destin — Viața poetei*, Buc., Ed. „Eminescu”, 1971, p. 302-303). Remarca din urmă conține, probabil, o subțire ironie la adresa acelei etape revoluate în care numai fără importanța nu putea fi faptul că mijloacele de subsistență ale trio-ului Bacovia se limitau la o pensie atît de modestă. Un amănunt în sprijinul acestei afirmații poate fi autobiografia, de mai puțin de o pagină, pe care o scrie poetul în anul pensionării soției, 1950, (v. Al. Popovici, *Documente Bacovia, în Ateneu*, 10, nr. 9, sept. 1973, p. 17), probabil în eventualitatea solicitării vreunui post de funcționar, pe care nu va fi reușit să-l ocupe, și nu ca răspuns la chestionarul de 35 (!) de întrebări pe care prof. Gh. Cardaș i-l ar fi trimis în anii '30! așa cum crede un „descoperitor” mai recent al documentului în cauză. (Jordan Datcu, *O scurtă autobiografie, în Manuscriptum*, 12, nr. 3, 1981). De venituri obținute din scris nici nu putea fi vorba în cazul lui Bacovia și Arghezi, acesta din urmă obținînd abia peste cîțiva ani „drept de semnătură”, cum se spunea pe atunci, dar nu mai pentru traduceri — ca Blaga și Barbu — și tipărit, în 1954, un volum de fabule din Krilov. Mai mult decît atît, dacă atunci cînd se vorbea de literatura formalistă și decadentă interbelică erau citați în primul rînd Arghezi, Blaga, Barbu, numele lui Bacovia subînțelegîndu-se în acel „și alții”, acum începe să fie nominalizat și autorul *Scînteilor galbene*. Astfel, într-un tipic articol de îndrumare a literaturii, din iunie 1950, Nicolae Moraru, pe atunci secretar general la Ministerul Artelor, apucînd eforturile lui C. Theodorescu, E. Jebeleanu și M. Beniuc „de a pași hotărît pe linia ruperii unei tradiții bolnăvicioase”, conchide concesiv: „E greu, fără îndoială, să rupă rădăcinile adînc împlîntate de o școală, de o mentalitate, de un mediu anumit, dar rămîne cert că fără o eliberare de trecutul apropiat, cînd în formația poezilor noștri domneau Barbu, Arghezi și Bacovia, nu se va putea trece la atacarea frontală a noilor teme, atac care cere și arme noi, potrivite sarcinii asumate”. (N. Moraru, *Studii și eseuri*, Editura U. S. din R.P.R., 1950, p. 176). „Eliberarea” de Barbu, Arghezi și Bacovia însemna, în limbajul critic al vremii, nu numai ignorarea formulelor estetice respective, ci și evitarea oricărei referiri la persoana și creația autorilor vizati. Sugestia lui N. Moraru și ale altora vor fi urmate întocmai în prima jumătate a deceniului șase, contribuînd decisiv, datorită autorității politico-administrative a semnatarilor, la atmosfera de neobișnuită răceală care se așternă în jurul numelor lui Arghezi și Bacovia. Așa se face că nici în septembrie 1951, cînd Bacovia împlinea 70 de ani, nu se va scrie nimic despre el, după cum nu se scrisese în anul precedent nici despre Arghezi, deși atunci A. Toma, de exemplu, fusese sărbătorit la proporții naționale cu ocazia aniversării a 75 de ani. Nu era, deci, momentul ca interdicția asupra lui Arghezi și Bacovia să fie ridicată și cei cîțiva admiratori ai acestuia din urmă care vor fi încercat să forțeze atunci mina destinului intervenînd în favoarea poetului — ne gîndim la C. Theodorescu, E. Jebeleanu și A. E. Baconsky — se vor fi izbit de ostilitatea unor confrăți cu superioară autoritate administrativă care nu erau, la rîndul lor, decît instrumentele unei orientări rigide în materie de politică culturală. Un argument în sensul celor spuse mai sus îl constituie odiseea ultimului volum antum al lui Bacovia, pentru a cărui tipărire editura începuse colaborarea cu poetul încă din 1946, cînd acesta „a încasat un acout de trei milioane (era în timpul marii inflații)”. Între timp, cu puțin înainte de apariția volumului, a apărut cunoscutul pamflet la adresa poeziei argheziene și Bacovia, „cu marea lui intuiție”, i-ar fi spus soției: „După broșura lui Sorin Toma, e sigur că nici nu mă va mai publica”. (Agatha Grigorescu-Bacovia, *George Bacovia. Ultimii săi ani*, Ed. Cartea românească, p. 85). Volumul avea să apară însă abia peste un deceniu, în iulie 1956, deoarece directorul de pe atunci al E.S.P.L.A., A. Toma, „cerberul unei igiene estetice sterilizante” — cum îl va caracteriza M. Petroveanu — a făcut totul pentru ca „paharul cu otravă al poeziei lui Bacovia să nu ajungă la buzele cititorilor”. (M. Petroveanu, *George Bacovia*, Buc., Ed. pentru literatură, 1969, p. 83).

Contrar unor legende în circulație astăzi, conform cărora reintegrarea marilor poeți interbelici ar fi corolarul strădăniilor depuse de unii culturali ai vremii în direcția valorificării moștenirii culturale, se știe acum că valorificarea lor propriu-zisă a succedat unor gesturi prin excelență politice și cu caracter de simbol. Primul dintre ele îl reprezintă conferirea Ordinului Muncii clasa I lui Tudor Arghezi, la 21 mai 1955, dată care marchează începutul unei noi faze în politica față de marii scriitori interbelici. Cel de al doilea semn menit să arate că voința hotărîtă de lichidare a erorilor din perioada anterioară primește și girul faptelor concrete îl constituie decretul de stat din 1 ianuarie 1956, prin care cetățenilor eminenți le sînt acordate pensii de onoare. Arghezi și Bacovia se numără printre primii beneficiari, pensile ce le fuseseră oferite retroactiv, cu începere de la 1 decembrie 1955, punînd astfel capăt celei mai dificile perioade, sub raport material, din întreaga lor existență.

Pentru cei doi poeți, anul 1956 debuta, deci, sub auspicii faste. Este editat, în sfîrșit, volumul de *Poezii* al lui Bacovia, un lot de 50 de exemplare fiind difuzat la primul Congres al Scriitorilor din 18—23 iunie, care, făcînd procesul dogmatismului, oferea deschiderea spre o nouă viziune mai generoasă asupra literaturii. Din pricina sănătății sale precare, Bacovia nu a putut lua parte la Congres, dar se va fi bucurat aflînd de la Doamna sa Agatha că vecinul și confratele într-o poezie și suferință, Tudor Arghezi, care în 1949 îi transmisesse prin Liviu Călin, nu fără o obscură semnificație, „gînduri bune și calde urări”, (Liviu Călin, *Portrete și opinii literare*, Buc., Ed. „Albatros”, 1972, p. 34), se afla în preziul forumului scriitoricesc, care-l aclamase o jumătate de oră în picioare, eveniment unic, probabil, în istoria postbelică a sălii Ateneului Român...

Peste puțină vreme, destinul postbelic al lui Bacovia, mereu paralel și succesiv celui argheziian, va culmina prin încununarea poetului, în septembrie 1956, cu prilejul aniversării a 75 de ani, cu Ordinul Muncii clasa I — supremă recunoaștere compensatorie a meritelor sale poetice. Bogat în evenimente de primă importanță pentru cronologia bacoviană, anul 1956 se încheie, în decembrie, cu sărbătorirea poetului de către Uniunea scriitorilor, festivitate la care a fîntat și fie de față și patriarhul din Dealul Mărtișorului. Bacovia și Arghezi nu se mai văzuseră din 1935, an în care într-un sat din nordul Moldovei se naștea Nicolae Labiș și iată că un absurd joc al hazardului facea ca ultima lor întîlnire să se petreacă în zilele îndoliate de sfîrșitul tragic al tînărului poet. Oricum, în acea seară de decembrie, feeric iluminată de candelabrele de cristal ale Casei scriitorilor, pentru Bacovia și Arghezi sosise mult așteptatul „măreț viitor”, atît de patetic invocat odinioară, cei doi poeți îmbrățișîndu-se acum cu ardoare unor supraviețuitori după un naufragiu. Atmosfera atînsese cele mai elevate cote emoționale, „prezența poezilor martiri sudînd asistența într-o conștiință unanimă”. (M. Petroveanu, *op. cit.*, p. 84), căci le fusese dat celor doi promotorii ai liricii noastre moderne să împartă nu numai gloria literară a Premiului Național de Poezie ci și destinul postbelic al „obsedantului deceniu”.

Liviu CHISCOP

Bacovia în limba polonă

Alături de cei mai mari poeți ai literaturii române, Mihai Eminescu, Tudor Arghezi, Lucian Blaga, George Bacovia s-a bucurat de o receptare cucerită în Polonia. Încă din perioada interbelică, practic de prin anii '30, autorul *Plumbului* este menționat în Marea literatură universală, apărută la Varșovia, sub redacția profesorului Stanisław Lam, alături de Blaga, Cotruș și Minulescu, cit și de dramaturgii Sorbul, Ciprian, Eftimiu ș. a.

Textele din Antologia de lirică universală care însoțesc această prestigioasă lucrare de referință redau — în traducere — cu destulă fidelitate, atmosfera și mai ales muzicalitatea distinctă a poeziei bacoviene.

În anul 1931, în antologia de lirică românească intitulată *Teme românești*, (Tematy rumunskie, Poznań 1931, p. 51), alcătuită de renumitul poet Emil Zegadłowicz, autorul *Scîntelilor galbene* figurează cu poezia: Lacustră. O succintă notă bio-bibliografică informează cititorul polonez despre viața și creația poetului român.

Reprezentantul expresionismului polonez transpune spiritul, esența acestei poezii. Aude întîi plînsul ploii în vecele vîntului... și nu „materie plîngînd”, gîndurile singuratic purtîndu-l spre locuințele lacustre.

Slucham przez nocie
niezliczone
jak płacze deszcz w
wichrowych zalach...
samotne myśli, zagubione
mkna ku osiedlom — tym
— na palach.

Cîțiva ani mai tîrziu, în Compendiul de istorie a literaturii române, (Zarys dziejow literatury rumunskiej, Lwów, p. 152), întocmit de Emil Biedrzycki, specialist de frunte în problematica culturii românești, viața și opera lui George Bacovia își găsesc o oglindire cucerită. Istoricul literar traduce împreună cu poetul Tadeusz Hollender poezia *Plumb*.

O amplă prezentare a personalității și creației bacoviene o face Stanisław Łukasik în *Istoria literaturii române, volum de mari proporții, păstrat pînă azi în manuscris*. De data aceasta, criticul literar polonez, după ce înfățișează climatul liricii simboliste franco-belgiene, sub influența căreia George Bacovia s-a format, menționîndu-i în special pe Baudelaire, Verlaine și Rimbaud, evidențiază

aspectele lirice de neconfundat ale lui Bacovia, practic vocea singulară a acestuia. La fel procedază și Halina Mirska Lasota într-o lucrare de referință mai recentă, e vorba de Dicționarul scriitorilor români.

Un loc aparte în popularizarea liricii bacoviene în Polonia îl joacă însă scriitoarea Kazimiera Illakowiczówna din Poznań, care se apropie cu o mare sensibilitate de creația autorului *Scîntelilor* burgheze, publicîndu-i în presa literară, la radio și televiziune, uneori cu concursul poezilor Rutkowski și Grochowiak, cele mai reprezentative versuri.

Apropiată și ca structură spirituală de Bacovia, Kazimiera Illakowiczówna surprinde din melosul bacovian manșele de tragism, de dam-nare și deznădejde, evidențînd unele obsesii cromatice caracteristice lui Bacovia, frecvente și în lirica poloneză. Atrasă în timpul șederii în România de muzicalitatea versurilor eminesciene, care au determinat-o la vremea respectivă să învețe românește, poeta redă de data aceasta cu multă fidelitate melodia chopiniană a strefelor bacoviene.

Mi-a fost dat să aud în interpretarea unor actori de frunte ai scenelor varșoviene (Wojciech Siemion, Zbigniew Zapasiewicz și alții), poeme care transmiteau cu măiestria cunoscută din original senzații vizuale și auditive la fel de puternice în limba lui Mickiewicz și Slowacki, ca în graiul lui Eminescu și Bacovia.

Un tînăr confrate polonez, poetul Aleksander Nawrocki, fermecat de monotonia jeliutoare a ploilor înfățișate de Bacovia, intenționează de mai multă vreme să pregătească un volum pentru Casa editorială Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, în colecția *Poezii* ai secolului al XX-lea.

Mai recent, pentru Institutul Editorial de Stat (PIW), scriitoarea Danuta Bienkowska împreună cu mai mulți poeți polonezi, au pregătit un grupaj substanțial din creația lui George Bacovia, care a fost inclus în Antologia poeziei românești de la începuturi, pînă azi.

Departea de a fi exhaustivă, cu toate încercările menționate, cunoașterea creației bacoviene în țara lui Chopin va fi cu siguranță aprofundată, lirica marelui poet român avînd o largă audiență în rîndul cititorilor dornici de o poezie bună din Polonia.

Nicolae MAREȘ

Un disc

Între manifestările primei ediții a Festivalului literar-artistice „G. Bacovia” (1971) a fost și un spectacol de „sunet și lumină”. Pare-mi-se chiar în ziua întîi. Cînd am ajuns la casa poetului era deja seară. Prin ferestrele larg deschise răzbatea vocea sa. Nu pot să uit uluirea pe care au resimțit-o mai mulți dintre oaspeții. Unul dintre ei mi-a mărturisit: „Nici nu credeam că există...”

Într-adevăr, acest aspect al difuzării operei bacoviene e prea puțin cunoscut. Așa stînd lucrurile, surprinde faptul că discurile realizate în deceniul care a trecut de atunci de *Electrecord*, — ultimul (*Versuri de G. Bacovia*, EXE 01887) cu ocazia centenarului, în 1981 —, au trecut neobservate. Discul din urmă cuprinde 35 poeme: 19 (din cele 28 pe care le deține Fonoteca de aur) în lectură sa, 14 în lectură actorilor Jules Cazaban, Ion Manolescu, Ion Caramitru, Irina Răchiteanu-Șirianu, Silviu Stănculescu, Leopoldina Bălănuță, două în lectură lui Gabriel G. Bacovia și, respectiv, a Agathe Grigorescu-Bacovia. Între cele 19 citite de autor figurează *Lacustră*, *Decembrie*, *A-murg violet*, *Plumb de iarnă* (Ninge secular, tăcere, pare a fi bine), *Poemă finală*.

Lectura lui Bacovia se menține, dacă pot spune așa, la un „grad zero”, care exclude posturile și efectele interpretative. Amprenta vocii sale — în care se disting oboseală, tristețe, scepticism — se su-

prapune perfect versurilor, care își descopăr astfel sonoritatea cea mai adecvată. Impresia e de confesiune liminară, de poveste în frînturi. Deși glasul poetului pare stăpînit, se întrevăd, totuși, nevroză, iritarea, o anume incomoditate. Efortul vizibil de a articula cît mai clar cuvintele evidențiază, apoi, pronunția sa moldovenească, nemodificată de șederea peste un sfert de veac în București. El zice *primavară*, *zapadă*, *democrați*, etc. Cînd, cînd *Decembrie*, rostește „Și vino și tu mai aproape” ai revelația felului său intim de a fi. Cea mai emoționantă, în lectura sa, e însă poezia *Rar*, în care versuri ca „Tremur, tremur, tremur” sau „Sîngur, sîngur, sîngur” vibrează atît de dureros încît dau, realmente, frisoane! Tot în lectura acestei poezii poate fi remarcată și o variantă (să fie la mijloc doar o lecție precipitată?) la versul 2: Într-un han, de Paste pentru Într-un han, departe —. În fine, e de reținut că versul 12 din *Poemă finală* apare aci: E timpul... toți nervii te vor, ca în *Opere* (1944), și nu *mă dor*, cum e în edițiile curente.

Un cuvînt și despre interpretarea actorilor: tendința celor mai mulți (excepție Ion Caramitru și, parțial, Irina Răchiteanu-Șirianu) e de a eminescianiza textul bacovian.

C. Cn.